

Zarys programu kształcenia muzyków kościelnych na Wydziale Edukacji Muzycznej Akademii Muzycznej we Wrocławiu

1. Specjalność „muzyka kościelna” w Akademii Muzycznej we Wrocławiu

Na terenie Dolnego Śląska funkcjonują trzy diecezje: jedna z najstarszych na ziemiach polskich diecezja wrocławska, wyodrębniona z metropolii gnieźnieńskiej w roku 1000; diecezja legnicka powstała w 1992 r. i najmłodsza – diecezja świdnicka (2004 r.). Duży obszar naszego regionu podzielony jest na ponad osiemdziesiąt dekanatów, a te z kolei stanowią przeszło siedemset parafii, nie licząc sanktuariów i kościołów filialnych. Warto zatem przyjrzeć się instytucjom, które powinny kształcić kadrę muzyków kościelnych dla potrzeb Dolnego Śląska.

Na poziomie szkolnictwa średniego we Wrocławiu działają dwie szkoły muzyczne II stopnia, gdzie w ramach sekcji instrumentalnej prowadzona jest nauka gry na organach. Absolwenci ich nie posiadają jednak przygotowania liturgicznego. Jedyną jak dotąd wrocławską placówką kształcącą na poziomie szkolnictwa średniego muzyków kościelnych jest Metropolitalne Studium Organistowskie. W szkole muzycznej II stopnia w Legnicy działa klasa organów instrumentalnych; organistów kościelnych kształci jedynie Diecezjalne Studium Organistowskie. W pozostałych miastach, takich jak Świdnica, Wałbrzych, czy Jelenia Góra, nie ma szkół organistowskich, brak nawet klasy organów instrumentalnych w szkołach muzycznych II stopnia.

Na poziomie szkolnictwa wyższego klasa organów funkcjonuje na Wydziale Instrumentalnym Akademii Muzycznej we Wrocławiu. Absolwenci tego kierunku, często bardzo sprawni koncertujący instrumentalisci, nie posiadają jednak przygotowania liturgicznego i nakłaniani są potem przez pracodawców do podejmowania edukacji w ramach studium organistowskiego, celem uzupełnienia swojej wiedzy, bowiem z formalnego punktu widzenia nie mają oni uprawnień dla wykonywania zawodu muzyka kościelnego.

Tak wielka dysproporcja między zapotrzebowaniem naszego regionu a ilością kształczonej młodzieży ukazuje, jak dotkliwy jest brak rzetelnie wykwalifikowanych zarówno od strony muzycznej, jak i liturgicznej, muzyków kościelnych, brak dobrze przygotowanych do zawodu organistów, dyrygentów chórów, kierowników scholi liturgicznych, czy wreszcie animatorów życia muzycznego w lokalnych społecz-

nościach dolnośląskich parafii. Nazbyt częste są sytuacje, gdy – nawet w dużych miejskich kościołach – za kontuarem zasiadają osoby przypadkowe, które obok niedouczenia pod względem muzycznym, oprócz złego smaku muzycznego prezentują częstokroć całkowitą niewiedzę odnośnie doboru repertuaru w kontekście wymogów liturgii. Niedosyt fachowej kadry szczególnie bolesny i szkodliwy jest w gronie kierowników scholi dziecięcych i dyrygentów chórów. Żałosne efekty tej pracy na gminnie słyszeć można w czasie lokalnych przeglądów czy festiwali muzycznych, podczas których rozkrzyczane scholki dziecięce na tle nieporadnego akompaniamentu gitar prezentują absolutnie bezwartościowy repertuar o rozrywkowej proweniencji.

Wobec takiej sytuacji, w gronie pedagogów Akademii Muzycznej we Wrocławiu powstała inicjatywa powołania na poziomie akademickim studiów o specjalności „muzyka kościelna”. Studia takie zaczęły funkcjonować w roku akademickim 2003/04 na Wydziale Edukacji Muzycznej. Są to stacjonarne studia dwustopniowe (trzyletnie zakończone tytułem licencjata i dwuletnie – magistra sztuki), gdzie student na I roku wybiera jedną z trzech specjalności: muzykę kościelną, prowadzenie zespołów wokalnych i instrumentalnych lub muzykę szkolną.

2. Sylwetka absolwenta – uprawnienia

Absolwent Wydziału Edukacji Muzycznej specjalności „muzyka kościelna” to nie tylko organista, ale osoba, której wiedza i umiejętności pozwalają zmierzyć się z różnymi zadaniami stojącymi przed nią w parafii. Kształcenie na Wydziale kładzie zatem nacisk na cztery zasadnicze elementy: grę na organach, śpiew, prowadzenie zespołów oraz umiejętności nauczycielskie i animacyjne.

Poniżej przedstawione zostaną podstawowe umiejętności, w jakie w trakcie edukacji wyposażony zostaje student w ramach wyżej wymienionych zagadnień. Po ukończeniu pełnego cyklu studiów student potrafi:

1. Z zakresu **gry na organach**:

- realizować akompaniament liturgiczny dla wiernych, stosując elementy improwizacji liturgicznej,
- realizować utwory solowe literatury organowej (podczas mszy, nabożeństw i koncertów kościelnych),
- akompaniować solistom i zespołom wokalnemu wykonującym repertuar muzyki religijnej.

2. Z zakresu **śpiewu solowego**:

- pełnić funkcję kantora i psalterzysty, dobrać i wykonać odpowiedni repertuar,
- kierować śpiewem wiernych, intonować śpiewy *proprium* i *ordinarium*, modlitwy wiernych, sekwencje i inne śpiewy liturgiczne i pozaliturgiczne.

3. Z zakresu **dyrygentury:**

- dla potrzeb uroczystości i koncertów kościelnych student potrafi poprowadzić różnego typu zespoły: scholę chorałową, scholę dziecięcą i młodzieżową, chór jednorodny lub mieszany, a także małe zespoły wokально-instrumentalne.

4. Z zakresu **dyspozycji nauczycielskich:**

- przygotować psalterzystów i kantorów dla potrzeb liturgii parafialnej,
- pracować z grupami dzieci i młodzieży ze szkół ogólnokształcących (np. podczas przygotowania do sakramentów),
- w metodycznie uzasadniony sposób pracować nad poszerzaniem wartościowego repertuaru pieśniowego parafii,
- animować życie muzyczne parafii poprzez organizowanie i prowadzenie koncertów kościelnych, prelekcji dotyczących muzyki i przez inne działania, zmierzające do systematycznego podnoszenia świadomości muzycznej danej społeczności.

Studia o specjalności „muzyka kościelna” mają w założeniu dawać uprawnienia do sprawowania w parafii funkcji organisty – muzyka kościelnego zarówno w zakresie artystycznym, pedagogicznym, jak i szeroko rozumianej animacji kulturalnego życia parafii. Uprawnienia te dodatkowo zwiększają się w przypadku łączenia specjalności, jakie podejmowane jest przez studentów bardzo często. Przy stosunkowo niewielkim poszerzeniu siatki godzin uzyskują oni wówczas kolejne uprawnienia związane z prowadzeniem zespołów lub nauczaniem w szkole. Cenne jest to szczególnie w przypadku, jeśli absolwent wraca do małej miejscowości i ma możliwość połączenia zawodu muzyka kościelnego z profesją nauczyciela muzyki bądź dyrygenta chóru dziecięcego czy zespołu młodzieżowego np. w lokalnym ośrodku kultury.

Pragnę w tym miejscu podkreślić wciąż otwartą sprawę honorowania przez stronę kościelną uprawnień, jakie dają studia w wyższej uczelni muzycznej. Pomimo starań władz Wydziału nie udało się uzyskać jednoznacznego ze strony władz archidiecezji poparcia dla sprawy. Nie udało się także zyskać gwarancji, że absolwenci naszego kierunku nie będą musieli weryfikować dyplomów, aby uzyskać zezwolenie na pracę w parafiach.

Niezbędne zdaje się w tej sytuacji wsparcie jednostkowych inicjatyw poszczególnych ośrodków akademickich – takich jak wrocławska – działaniami Stowarzyszenia Polskich Muzyków Kościelnych na szczeblu ogólnopolskim.

3. Program kształcenia w ramach specjalności „muzyka kościelna”

Zarys siatki godzin

Wszystkich studentów Wydziału Edukacji Muzycznej obowiązują minima programowe zatwierdzone przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Sporządzane z ich uwzględnieniem siatki godzin zawierają: przedmioty podstawowe, kierunkowe, przedmioty kształcenia nauczycielskiego, ogólnego oraz praktyki.

Przedmiotami podstawowymi są m.in.: fortepian, harmonia z ćwiczeniami (dla muzyki kościelnej rozszerzona o harmonię modalną), analiza dzieła muzycznego, kształcenie słuchu, historia muzyki, literatura muzyczna. Są one obowiązujące dla wszystkich studentów uczelni.

Przedmioty kierunkowe decydują o specyfice Wydziału oraz specjalności.

Przedmioty kierunkowe	Ogólny wymiar godzin	Rok studiów	
		Studia I st.	Studia II st.
1. Organy	150	I, II, III	I, II
2. Dyrygowanie	120	I, II, III	I, II
3. Improwizacja organowa z akompaniamentem liturgicznym, realizacja basso continuo	105	I, II, III	I, II
4. Śpiew liturgiczny	60	III	I
5. Liturgika	60	I	-
6. Organoznawstwo	60	II	-
7. Teoria i praktyka chóralu gregoriańskiego	60	III	I
8. Chór	600	I, II, III	I, II
9. Emisja głosu	45	I, II, III	-
10. Kontrapunkt z fugą	60	II, III	I
11. Czytanie partytur	45	I, II	-
12. Specjalistyczna literatura muzyczna z ćwiczeniami	45	III	I
13. Instrumentacja	30	II, III	-
14. Propedeutyka kompozycji i aranżacji	30	-	II
15. Seminarium prelekcji i krytyki muzycznej	45	II, III	-
16. Prawodawstwo muzyczno-liturgiczne*	30	-	I

Przedmioty kształcenia nauczycielskiego rozwijają u studentów dyspozycje pedagogiczne i systematyzują wiedzę z zakresu różnego rodzaju metodyk. Należą do tej grupy: psychologia z psychologią muzyki, pedagogika z pedagogiką muzyczną, metodyka prowadzenia zespołów, metodyka śpiewu zbiorowego, metodyka prowadzenia audycji muzycznych i inne.

* Nowy przedmiot, który w systemie dwuletnim realizowany będzie od przyszłego roku akademickiego.

W grupie **przedmiotów kształcenia ogólnego** znajdujemy: języki obce (w tym dla zainteresowanych język włoski), język łaciński (dla specjalności obowiązkowy przez dwa lata), wiedzę z zakresu sztuk plastycznych i wychowanie fizyczne. Warto zauważyć, że we wrocławskiej Akademii Muzycznej funkcjonuje bogata oferta przedmiotów fakultatywnych, dzięki której studenci mogą wybierać spośród kilkudziesięciu przedmiotów w ramach całej uczelni, a także – w myśl porozumienia wrocławskich rektorów – w ramach innych uczelni Wrocławia. Tematyka wybieranych fakultetów jest zatem bardzo różnorodna. Obecnie uruchamiany jest kolejny fakultet dotyczący muzyki kościelnej, pt.: *Historyczne organy Dolnego Śląska*.

Praktyki

Począwszy od roku III studenci zobligowani są do realizowania praktyk w zakresie prowadzenia zespołów, prowadzenia audycji muzycznych, teorii edukacji muzycznej, metodyki śpiewu zbiorowego i in. Obok hospitacji i praktyk szkolnych systematycznie mają możliwość przygotowywania i prowadzenia prelekcji w ramach dziecięcych audycji i koncertów umuzykalniających.

Studenci specjalności „muzyka kościelna” od I roku zobligowani są do odbywania hospitacji, a następnie praktyk za kontuarem organowym w ramach tzw. praktyki muzyczno-liturgicznej. Siedemdziesiąt godzin takich praktyk w przeciągu studiów każdy student ma zrealizować w wybranych kościołach Wrocławia lub Legnicy. Oprócz tego ma obowiązek uczestnictwa w warsztatach, sympozjach, koncertach realizowanych na Wydziale i w terenie.

Egzaminy

Zgodnie z zaleceniami ministerialnymi egzamin wstępny na studia stacjonarne I stopnia (tzw. licencjackie) w Akademii Muzycznej stanowi sprawdzian umiejętności i wiedzy teoretycznej związanej z kierunkiem studiów z zakresu szkoły muzycznej II stopnia. Pierwszy jego etap to egzamin pisemny z harmonii, ustny z kształcenia słuchu oraz sprawdzian dyspozycji głosowych i manualnych, natomiast drugi etap to egzamin z instrumentu.

Egzaminy przejściowe z organów, dyrygowania i akompaniamentu liturgicznego są realizowane przed komisją pedagogów. W przypadku takich przedmiotów, jak śpiew liturgiczny, chorał gregoriański, czy improwizacja organowa, na ostateczną ocenę przedmiotu składa się także publiczne zaprezentowanie zadanej partii materiału w ramach liturgii lub koncertu końcoworocznego. Gościmy wówczas w różnych sąsiadujących z uczelniami kościołach.

Edukacja na studiach I i II stopnia kończy się egzaminem dyplomowym i pracą dyplomową. Formę egzaminów w sposób skrótowy opisuje poniższa tabela.

Studia	Przedmiot	Forma egzaminu dyplomowego
I st.	Dyrygowanie	publiczny koncert z chórem i z zespołem instrumentalnym (utwory <i>a cappella</i> , łatwe opracowania na zespół instrumentalny)
	Organy	około półgodzinny repertuar solowy
	Śpiew liturgiczny	przygotowanie śpiewów mszalnych na potrzebę liturgii w parafii
	Improwizacja organowa z akompaniamentem liturg., realizacja <i>b.c.</i>	poprowadzenie akompaniamentu mszalnego z elementami improwizacji w ramach liturgii w parafii
II st.	Dyrygowanie	publiczny koncert z chórem i orkiestrą (utwory <i>a cappella</i> , utwór wokально-instrumentalny)
	Organy	około 45-minutowy repertuar solowy (docelowo w formie otwartego koncertu), utwór dla solisty/chóru z akompaniamentem organowym
	Improwizacja organowa z akompaniamentem liturg., realizacja <i>b.c.</i>	poprowadzenie akompaniamentu mszalnego z elementami improwizacji w ramach liturgii w parafii, prezentacja wybranego utworu solowego przed lub po liturgii, przygotowanie psalterzysty lub kantora

Prace dyplomowe studentów dotyczą przede wszystkim stanu muzyki kościelnej oraz dokumentacji życia muzycznego na terenie Dolnego Śląska (przykładowe tematy prac licencjackich: *Organiści w parafiach Wałbrzycha; Stan muzyki kościelnej w wybranych parafiach Archidiecezji Wrocławskiej*). Prace magisterskie mogą podejmować także wątki historyczne lub organoznawcze (np. *Śląski kapelmistrz i poeta Matthäus von Löwenstern i jego znaczenie dla kościelnej kultury muzycznej XVI wieku*).

Pedagodzy

Wydział Edukacji Muzycznej wrocławskiej Akademii Muzycznej dysponuje wysoko wykwalifikowaną kadrą pedagogiczną. Przedmioty teoretyczne wykładają muzykologowie, teoretycy muzyki i kompozytorzy, dyrygowania ucza czynni chórmistrzowie i dyrygenci symfoniczni, oni także prowadzą wydziałowe zespoły. Organistami są koncertujący instrumentalniści pracujący na co dzień w parafiach jako muzycy kościelni, przedmioty liturgiczne wykładają liturgista, będący jednocześnie diecezjalnym referentem do spraw muzyki oraz chórmistrzem. Pedagodzy prowadzą samodzielną działalność artystyczną, naukową i dydaktyczną w kraju i za granicą.

W lutym 2007 r. Senat uczelni powołał Zakład Muzyki Kościelnej, który obok realizowanych zadań naukowych ma sprawować pieczę nad dydaktyką. Dzięki sprawnemu współdziałaniu pedagogów różnych dziedzin udaje się w ramach Zakładu korelować programy przedmiotów kierunkowych, tak aby jak najlepiej przygotowywały studentów do ich przyszłej pracy. Dyskutowany jest m.in. kształt egzaminów przejściowych i dyplomowych, rozwiązywana i koordynowana jest kwestia praktyk muzyczno-liturgicznych. Przy współpracy z diecezjalnymi referatami muzycznymi Wrocławia i Legnicy Zakład podejmuje szereg inicjatyw, o których wspomnę w kolejnym paragrafie.

Jedną z ważniejszych jest opracowanie projektu siatki godzin tzw. Międzywydziałowego Studium Muzyki Kościelnej, która daje możliwość uzupełniania na Wydziale Edukacji Muzycznej przedmiotów liturgicznych i podstaw emisji głosu studentom–organistom Wydziału Instrumentalnego naszej uczelni. Kończąc takie studium uzyskwaliby oni uprawnienia organisty kościelnego.

4. Działalność artystyczna i naukowa w zakresie muzyki kościelnej

Studenci Wydziału Edukacji Muzycznej biorą udział w bogatych działaniach artystycznych, ale także podejmują zadania naukowe. Aktywna działalność uczelnianych chórów owocuje w postaci wielu koncertów *a cappella*, w projekty międzyuczelniane, gdzie wielkie dzieła oratoryjne prowadzą znakomici dyrygenci, tacy jak: Jerzy Maksymiuk, Jacek Kasprzyk, Tadeusz Strugała, Marek Pijarowski. Młodzi muzycy biorą udział w festiwalach i konkursach chóralnych, śpiewają w zespołach wokalnych i w studenckiej scholi chorałowej. Wreszcie systematycznie występują w charakterze instrumentalistów–organistów na koncertach we Wrocławiu, Legnicy i innych ośrodkach Dolnego Śląska. Organizują prezentacje instrumentów, współtworzą cykl koncertowo-edukacyjny *Historyczne organy Dolnego Śląska*, w trakcie którego mają możliwość odbywania zajęć i koncertowania na zabytkowych wartościowych instrumentach w rzadko odwiedzanych dolnośląskich parafiach.

Inicjatywy naukowe i popularyzatorskie także odbywają się z udziałem studentów. Do tej pory przeprowadzono sześć edycji warsztatów muzyczno-liturgicznych, skierowanych do środowiska muzyków kościelnych Dolnego Śląska, a także I Ogólnopolskie Sympozjum i Warsztaty dla Organistów *Improwizacja w organowym akompaniamencie liturgicznym*, które poprowadził prof. Julian Gembalski z Akademii Muzycznej w Katowicach. Kolejne, planowane na listopad 2008 r., nosi tytuł *Organowy akompaniament liturgiczny*, a gościem jego będzie Michał Dąbrowski, reprezentujący warszawską uczelnię muzyczną. W ubiegłym roku Wydział zaprosił także ks. prof. Kazimierza Szymonika, którego wykład i warsztaty przybliżyły młodzieży semiologiczną koncepcję wykonawstwa chorału gregoriańskiego.

W moim wystąpieniu starałam się ukazać szeroki wachlarz działań, jakie podejmuje Wydział Edukacji Muzycznej wrocławskiej Akademii Muzycznej celem rzetelnego wykształcenia młodych muzyków kościelnych, tak potrzebnych na terenie dolnośląskich diecezji. Mam głębokie przekonanie, że zasób wiedzy i umiejętności naszych absolwentów pozwoli im być dobrymi organistami i chórmistrzami, a pasja, jaką pedagogzy Wydziału dzielą się ze studiującą młodzieżą, zaowocuje w niedalekiej przyszłości wieloma pięknie rozśpiewanymi świątyniami.